

„Mert mily felemelő írói közeg a szociális mélység”

Novák Valentin: *A szolnoki csata*

Budapest, 2021, Hungarovox

Az egymást követő válságok korszakában minden írónak javára válik, ha nem nyilatkoztat ki, nem dorgál, nem állít választások elé, hanem egyedi eszközeivel világít rá arra, hogy bármit is hozzon a jelen-jövő, ne szokjunk hozzá ahhoz, aminek megszokhatatlannak kéne maradnia, segít feldolgozni a világot, megemészteni, ami megemészthető belőle. Ne fogadjuk el, hogy a nyomor, a kilátástalanság, a bizonytalanság és a kisiklott emberi sorsok a városkép részei, és ez már mindig így lesz.

A merészségéről és sokoldalúságáról ismert szerző, Novák Valentin predesztinált lepukkanásokat feltáró missziója már évtizedek óta tart, és nem is eredménytelenül. Nem elszállt, nem elitista, nem akarja kivonni magát a világból, csupán saját eszközeivel visszaadja azt: csípős mondatok, markáns üzenetek, ugyanakkor nem ragad bele gondolatörvényeibe. *A szolnoki csata* című legújabb novelláskötetében található írásokban az a közös, hogy nagy részüket már bizonyították, nem az első körüket futják, ugyanis megjelenésük ideje, helye és olykor egyes irodalmi megmértetésen elért helyezések is fel lett tüntetve. A 15 novella három ciklusból áll, és már az első oldalak után kiderül, hogy a szerző nemcsak eredményes író, de gyakorlott olvasó is. A humorírónia-tanulmány tengelyen mozgó erőteljes lélektani futamok dinamikus vetítődnek egymásra, feltárva egy örült, bukott emberiség szeszélyesen dramatikus rétegződéseit, megteremtve a kötet egyedi atmoszféráját.

Az első írás – amely egyben a kötet címadó darabja is – a rendszerváltás előtti időkre jellemző kommunista retorikát figurázza ki. A zuglóai KISZ-bizottság ideiglenesen megbízott elnöke győzködi az ifjúságot, hogy lépjenek be a kerületi KISZ-szervezetbe, ám az élére vasalt beszédet egy kiadós tivornyabeszámoló szétzilálja, így az ideológiai mondanivaló is komolytalanná válik.

Olyan író képe bontakozik ki előttünk, aki már túl van néhány rácsodálkozáson. Nem spórol a betűkkel, mégse túlírt egyik prózája sem, ugyanakkor kitépik az olvasót a komfortzónájából. A szerző hősei érthető és elérhető figurák. Játékossága hatásvadász manírok nélkül valósul meg. Csak olyan témához nyúl, amit jól ismer, ezért lesznek sorai hitelesek és érvényesek, tanulságosak és maradandók, akár dilemmákban bővelkedő szövevényes vidéki krimiről, akár leszállóágba került emberi sorsokról van szó.

Gyakran alkot külön szavakat és kifejezéseket (*kARRIERFOSZLATÓ PER / UTCASZERÜTLEN UTCA*), melyek jobban elmélyítik és plasztikussá, élővé teszik képeit. A szöveg helyenkénti költőisége mellé nyughatatlan jelentéstartalmak társulnak, rávilágítva a valóság(ok)ra. A gyakran visszatérő szürreális kifejezőmód olyan dimenziókba visz – alaposan megoldoztatva a kognitív disszonanciát –, amelyek folyamatosan az öskaoz irányába mozdulnak el, megmutatva a világ csontjait, és rádöbbenünk, hogy életünk zömét többnyire bizonyos neurotikus hipnózisban töltjük.

„Felhőket szemlélni... Azt hiszem, ez fel-
ér bármilyen istenhittel, kedves barátom.
Csak egyetlen rémisztő vonás van ebben
az ég-kukkolásban... Az idő... Dermesz-
tő ráeszmélni, hogy kétezer éve is lehetett
valaki, aki költészetnek, hitnek gondolta
az égkupola mobilfreskóit, s elmerengett
rajtuk. De még csak nem is ez a szörnyű...
Hanem a felhők örökös, tőlünk független
vonulása. Az idő járása és végtelen közö-
nye. Felhők alatt születünk, növekszünk...
Felhők alatt szeretünk, gyilkolunk... Fek-
szünk temetve, temetetlen... Tudatos
színházunk felett egy véletlen színpad...
S vonul, vonul a nyugati áramlás, a meg-
kérdőjelezhetetlen rendező, feltartóztat-
hatatlanul...”

Novák ugyanolyan alapos munkát végez,
akár huzatos bérházat, akár lumpenpro-
letárok lelkivilágát kell ábrázolni mint
amikor egy olyan rokkant embert mutat
be, aki állapotából fakadóan szemlélődésre
lett kényszerítve. Így szereplői nem sema-
tikus figurák, akik alig állnak ki a szöveg
síkjából, és a helyszínein is szinte jelen va-
gyunk. A kötet egyáltalán nem papírizú,
gördülékeny stílus keretezi, és néha erősen
kivillannak a személyes tapasztalatokon
nyugvó szálak, így a szerzői háttérmotivá-
ciók is érthetővé válnak.

Még a számtalanszor körbejárt klisé-
mákat is (falusi milió, alkoholizmus,
Nyócker, emberi leépülés) képes újsze-
rűen tálalni, elesett szereplőit azonban
mégse nézi le, együttérez velük, és annyira
támogatja őket, amennyire csak írói esz-
közeivel lehetséges.

A Salföld 8. a kötet egyik legmarkán-
sabb darabja, a hatásosan kidolgozott
szociohangulat, valamint az alapos hely-
és lakosságismeret gerincén a „Nyóc” va-
lamennyi – jelentős és jelentéktelen, felis-
mert vagy félreismert – életszagú, örök
érvényű karaktere felvonul.

„Ej, a magyar családok mémje vagy réme,
az ital. Apáinkat palackokat ölelve látjuk
legtöbbször, magunk is a palackok felé

nyúlunk már középiskolásként, hisz
könnyebb megszímitani a nyakukat, mint
a szeszélyes lányokét, s ez így öröklődik,
végül génekbe ivódik, s már az anyaméh-
ből egy söröskriglivel jövünk elő – tört föl
belőlem a cinikus élű meglátás. Ez a lép-
csóház-pucolási szünet a tünődés oltárán
áldoztatott fel. Hogy Janó merre járt, keb-
lek halmai közt vagy gyerekkora körtefás
tanyáján, ki tudja?”

A *Mindegyik egy regény* családi gyötrő-
déstörténet, melyben nehezen behatárol-
ható, hogy kinek a narrációja alapján pró-
bálgat összeállni a cselekmény, és a dara-
bos szövegben kissé el is lehet veszni,
helyenként erőltetettnek tűnik, látszanak
a töprengésszünetek. Az anakronisztikus
mozaikok nehezen adják ki a látvány-
világot, a kinkeserves, hányattatott vi-
dédi sorsok pedig felületesen bukkannak
elő, így a móríci világ nem bomlik ki,
differenciálatlan marad. A szerző a tő-
mondatokra bízta a drámai hangulatot,
mégis szétcsúszik a kompozíció, és a ko-
rábbi művekkel ellentétben nem is túl
képgazdag – ami talán a szándékosság
számlájára írható, a zord körülményeket
ábrázolandó. Viszont nem teszi jelentőssé
a művet a történet sem. A szerző mintha
nem jókedvében írta volna, nem annyira
megható, mint amennyire az szeretne
lenni.

Ha a tartalommal kapcsolatban nem is
lehet sok kifogást felhozni, a borító érde-
kesen dekadens esztétikájával kapcsolat-
ban igen – bár itt is talán a szándékosság
játszhat szerepet. Mintha a borító is arra
a sokat szereplő korszakra reflektálna
kajla látványvilágával, mintha a megborult-
ságot akarná kihozni a hanyag tipográfia,
a fals szimmetria, hogy a kommunizmus
szocreál, leegyszerűsített elvágólagossá-
gait tükrözze vissza.

„Krumplin hízott gyermek. Szappanope-
rai név: Armandó. Kelet-európai, varázs-
talan realizmus. Göndör haj. Fekete sze-
mek. Ha nem lenne így kigömbölyödve,

szép lehetne, akár egy felső tízezes hős valamely banánköztársaságból. Bár orra széles, bikaorr, így nem mutatna jól pálmafás estélyeken, még egy nagykarimájú, fehér kalap alól sem...”

A kötetben szereplő lélekrajzok olykor a társadalmi entrópia irányába mutatnak, kíméletlen szembenézésre kényszerítve az olvasót a valósággal. Mindez nem volna lehetséges egy önazonos író kiforrott irodalmi gyakorlata és szociális érzékenysége nélkül. Ahhoz is külön képesség kell, hogy valaki ilyen merészen váltogassa a műfajokat hatékonyan, azaz *elütés* nélkül.

Az ötletekben tobzódó szerző megfigyel és akkurátusan dokumentál minden vergődést és vonaglást. A kötet az elveszett – és elvesztegetett – időről is szól, valamint a részvétlenségről és az odafigyelés hiányáról, de az emberiség azon fura beidegződéséről is, ahogy napról napra ösztönösen próbál talpon maradni egy

erodálódó világban, ki tudja, miért. Ugyanakkor arról is üzen, hogy a nyugodt és kiegyensúlyozott élet nem természetes: ha így volna, irodalmunk egyhangú lenne.

Nincs olyan körülmény, amely megállítaná ezt az iramot, és az alkotni akarás legalább olyan erős hajtóerő tud lenni, mint a sejtjeinkbe kódolt sztenderd elégedetlenség és az örök útkeresés, a fejlődésvágy és kiegészülni akarás: egy befejezetlen teremtés állomásai.

Nem kortükör, nem elmarasztalás, csak egy helyzetjelentés vagy állapotfeltárás, ha úgy tetszik. A művészi homeosztázis átítatja a lapokat, és ha a szerző működő vakcinát a világ bajaira nem is tud ígérni, egyedi perspektíváival képes önmagára hangolni az olvasót. És érdemes rá odafigyelni, mert kivételesen jó szeme van a jelenhez. *A szolnoki csata* (de akár a szerző összes korábbi műve) kiváló alapozás az eljövendő írógenerációknak, feltörekvő olvasóknak egyaránt.

Rimóczi László

RIMÓCZI LÁSZLÓ (1979) író, újságíró, kritikus, a Veranda Művészeti Csoport alapító tagja.